

The killing machine: Che Guevara – z komunistického buřiče značkovým kapitalistickým artiklem

Alvaro Vargas Llosa

Úvod

Che Guevara, který udělal tak moc (nebo to bylo tak málo?) pro zničení kapitalismu, je nyní typickou kapitalistickou obchodní značkou. Jeho podobizna zdobí hrnky, čepice, zapalovače, klíčenky, peněženky, kšiltovky, barety, šátky, dámské vestičky, košile, vyšíváné tašky, džíny, bylinkové čaje. A pak je tu samozřejmě záplava triček s fotkou pocházející z počátečních let revoluce, když Che vlezl do hledáčku fotografa Alberta Kordy, na které je socialistický idol zobrazen ve svém typickém baretu. Tenhle obraz zůstává i 38 let po jeho smrti symbolem revolučního (nebo kapitalistického?) „dobrého vkusu“. Sean O’Hagan z novin *The Observer* tvrdí, že dokonce existuje mýdlový prášek se sloganem „Che umyje do běla“.

Che Guevarovy produkty nabízejí malé i velké firmy, například Burlington Coat Company, která udělala reklamu, ve které hraje mladík oblečený do pracovních kalhot a trička s Che Guevarou, nebo Flamingo’s Boutique v Union city, New Jersey, jehož majitel podal rozrušeným kubánským exulantům šokující vysvětlení: „Prodávám cokoliv, co chtějí lidi koupit“. Také revolucionáři se účastní tohoto reklamního šílenství – od nákupů v „Guevarově obchodě“ (Che store), který uspokojí „všechny vaše revolucionářské potřeby“ přes Internet, až po italského spisovatele Gianni Minà, který prodal Robertu Redfordovi filmářská práva k deníku, který psal mladý Che během jeho cesty po Jižní Americe v roce 1952 výměnou za možnost zúčastnit se natáčení filmu *Motocyklové deníky*, aby pak Minà mohl produkovat svůj vlastní dokument. A to už se nezmiňujeme o Albertovi Granadovi, který na mladickém výletě doprovázel Guevaru a teď radí dokumentaristům. Podle deníku *El País* se stěžuje, nad vínem z Riojy a kachním magretem, že americké embargo mu ztěžuje výběr honorářů. Ironie však nebere konce, krásná budova z počátku dvacátého století v argentinském městě Rosario, na rohu ulic Urquiza a Entre Ríos, ve které se Che narodil, byla donedávna sídlem soukromého penzijního fondu AFJP Máxima, dítětem argentinské privatizace sociálního zabezpečení z devadesátých let.

Che Guevarova přeměna v kapitalistickou obchodní značku není žádnou novinkou, ale nedávno došlo k novému oživení – oživení o to pozoruhodnějšímu, že k němu dochází spoustu let po politickém a ideologickém kolapsu toho, co Guevara představoval. Velkou roli v tom hrají *Motocyklové deníky* režírované Walterem Sallesem a produkované Robertem Redfordem. (Je to jeden ze tří hlavních filmů o Che Guevarovi natočených za poslední dva roky; dva další filmy natočili Josh Evans a Steven Soderbergh). Na pozadí krásné přírodní scenérie, která zakrývá rušivé efekty špinavého kapitalismu, film zachycuje mladého muže na cestě za sebeobjevením, a to v momentě, kdy se probouzí jeho sociální uvědomění tváří v tvář sociálnímu a ekonomickému vykořisťování. Klade tak půdu pro novodobé znovunalezení muže, kterého Sartre kdysi nazval nejdokonalejší lidskou bytostí naší doby.

Kult Che

Ale abychom byli přesnější, současný Che Guevarův revival začal v roce 1997, třicátém výročí jeho smrti, kdy se na pulty obchodů dostalo pět jeho biografii, a zároveň byly objeveny Guevarovy ostatky, a to blízko přistávací plochy na bolivijském letišti Vallegrande. Přesnou polohu s pozoruhodným načasováním prozradil jeden bolivijský penzionovaný generál. Toto výročí přineslo opětovnou pozornost známé fotografii Freddyho Alborty, na které leží Guevarovo tělo na stole – útlé, mrtvé a romantické, připomínající Krista z Mantegnaova obrazu.

Je běžné, že stoupenci Guevarova kultu neznají skutečný životní příběh svého hrdiny, neznají historickou pravdu. (Mnoho rastafariánů by se distancovalo od Haileho Selassieho, kdyby měli tušení, kdo to opravdu byl). Není překvapením, že se současní Guevarovi stoupenci, postkomunističtí obdivovatelé, nechávají oklamat mýty – s výjimkou mladých Argentinců, kteří přišli s výrazem, který se ve španělštině perfektně rýmuje: „Tengo una remera del Che y no sé por qué,“ čili „mám tričko s obrázkem Che a nevím proč“.

Podívejme se na některé lidi, kteří se ohánějí Che Guevarou jako symbolem spravedlnosti a odporu proti zneužití moci. V Libanonu při protestech proti Sýrii u hrobu bývalého ministra Rafiqa Haririho nesli demonstranti transparenty s Guevarovým portrétem. Thierry Henry, francouzský fotbalista hrající v anglickém Arsenalu, se objevil na slavnostním večeru pořádaném FIFA v červenočerném tričku s Guevarou. V nedávné recenzi na knihu George A. Romera *Krajina mrtvých*, která vyšla v *New York Times*, Manohla Dargis poznamenal, že „největším šokem tady může být přeměna černé zombie ve spravedlivého revolučního vůdce,“ a dodal: „Myslím, že Che přeci jen žije“. Fotbalový hrdina Maradona odhalil při venezuelském setkání s Hugo Chavezem svoji pravou ruku s tetováním zobrazujícím Che Guevaru. V ruském Stavropolu, cestou na náměstí, nesli protestanti kritizující hotovostní platby sociálních dávek vlajky s podobiznou Che. V San Francisku, v City Lights Books – legendárním místě beatnické literatury, zvou hosty do sekce věnované Latinské Americe, kde je polovina polic zabrána Guevarovými knihami. Mexický policista Jose Luis Montoya, který bojuje proti drogové kriminalitě v Mexicali, nosí potítko s Che Guevarou, protože se tak cítí silnější. V utečeneckém táboře Dheisheh na Západním břehu zdobí Guevarovy plakáty zeď, která oslavuje Intifádu. Časopis *Sunday* věnovaný společenskému životu v australské Sydney jmenuje tři hvězdné hosty, které by stálo zato mít na večeri: Alvar Aalto, Richard Branson a Che Guevara. Leung Kwok-hung, rebel zvolený do legislativní rady Hong Kongu, vzdoruje Číně nošením Guevarova trička. Poradce brazilského prezidenta Luly da Silvy, Frei Betto, který zodpovídá za proslulý program „Žádný hlad“ říká, že „bychom měli věnovat méně pozornosti Trockému a mnohem více Che Guevarovi“. A nakonec – na letošním udílení cen Akademie vystoupil Carlos Santana s Antonio Banderasem s hlavní melodií z *Motocyklových deníků* a Santana se ukázal v Guevarově tričku a s krucifixem. Projevy nového Guevarova kultu jsou všude. Jeho mýtus znovu rozněcuje lidi, jejichž příčiny z velké části představují přesný opak toho, čím Guevara skutečně byl.

Skutečný Che

Každý člověk má nějaké kladné vlastnosti. V případě Che Guevary nám tyto vlastnosti pomáhají měřit, jak hluboká je propast mezi mýtem a realitou. Jeho upřímnost (tedy částečná upřímnost) znamenala, že zanechal písemné svědectví svých krutostí, včetně těch opravdu ošklivých, i když ne těch nejošklivějších. Jeho odvaha – kterou Castro popsals jako „jeho způsob v každém složitém a nebezpečném okamžiku dělat nejsložitější a nejnebezpečnější

věc“- znamenala, že nepřevzal plnou zodpovědnost za kubánské peklo. Mýtus nám může o určitém období prozradit stejně mnoho jako skutečnost. A proto díky vlastním Guevarovým svědectvím o jeho myšlenkách a skutcích a také díky jeho předčasnému odchodu můžeme vědět, jak velmi tolik našich současníků podléhá iluzím

Guevara by možná byl fascinován vlastní smrtí, ale mnohem víc ho uchvacovala smrt druhých. V dubnu 1967 shrnul svoji vražednou představu spravedlnosti v „Zpráva pro Tricontinental“: „nenávist jako bojový prvek; neústupná nenávist vůči nepříteli, která tlačí lidskou bytost za přirozené hranice a dělá z něj účinný, násilný, selektivní, chladnokrevný vraždící stroj“. Jeho rané písemnosti jsou také plné rétorického a ideologického násilí. I když jeho bývalá přítelkyně Chichina Ferreyra pochybuje o tom, že původní verze deníků jeho motocyklového výletu obsahuje poznámku, že „pozoruje, jak se mu rozšiřují nozdry, když cítí palčivý pach střelného prachu a krev nepřítele“, Guevara v mladém věku sdílel s Granadem toto provolání: „Revoluce bez výstřelu? To je šílenství“. Jindy se zase zdá, že mladý bohém nebyl schopen odlišit lehkovážnost smrti jako představení od tragédie obětí revoluce. V dopise matce z roku 1954, napsaném v Guatemale, kde se stal svědkem svržení revoluční vlády Jacobo Arbenze, uvedl: „Byla to velká legrace, všechny ty bomby, projevy rozptýlily monotónnost, ve které jsem žil“.

Guevarovy sklony při cestě s Castrem z Mexika na Kubu na palubě lodi Granma jsou dobře vystiženy ve větě z dopisu své ženě, kterou napsal 28 ledna 1957, krátce po vylodění, který byl publikován v její knize Ernesto: vzpomínky na Che Guevaru v Sierra Maestra „Tady v kubánské džungli, živý a krvežíznivý“. Toto smýšlení bylo posíleno jeho přesvědčením, že Arbenze ztratil moc, protože nepopravil své potenciální nepřátele. V dřívějším dopise bývalé přítelkyni Titě Infante se objevuje věta: „kdyby se byly bývaly vykonaly nějaké popravy, vláda by si zachovala schopnost vrátit úder“. Není překvapením, že během ozbrojeného boje proti Batistovi a také po triumfálním vstupu do Havany Guevara zavraždil nebo dohlížel na exekuce mnoha lidí v sumárních procesech – prokázaných nepřátelích, lidí podezřelých z nepřátelství a těch, kteří se ve špatnou chvíli ocitli na špatném místě.

Vrah Che

Jak ukazuje jeho deník ze Sierra Maestra, v lednu 1957 Guevara zastřelil Eutimia Guerru, protože ho podezřival z předávání informací: „ukončil jsem ten problém s pistolí ráže 32, do pravé části jeho mozku....jeho věci jsou teď moje“. Později zastřelil Aristidia, rolníka, který vyjádřil touhu odejít, kdykoliv rebelové postupovali. Jestliže přemýšlel o tom, jestli si byla tahle oběť „opravdu dost vinna, aby si zasloužila smrt“, neměl žádné pochybnosti o nařízení smrti pro Echevarriú, bratra jednoho ze svých soudruhů, který spáchal nespecifikované zločiny: „musel zaplatit“. Jindy zas inscenoval popravy, aniž by je nakonec vykonal, používal je jako metodu psychického týrání.

Luis Guardia a Pedro Coryo, dva výzkumníci, kteří na Floridě pracují na dokumentu o Guevarovi, získali svědectví Jaimeho Costy Vazqueze, bývalého velitele v revoluční armádě, známého pod přezdívkou „El Catalán“, který tvrdí, že za spoustu poprav přisuzovaných Ramiru Valdésovi, budoucímu kubánskému ministru vnitra, byl přímo odpovědný Guevara, protože Valdés v horách podléhal jeho rozkazům. „Když jsi na pochybách, zabij ho,“ to byl Guevarův pokyn. Podle Costy Guevara v předvečer vítězství nařídil popravu dvou tuctů lidí v Santa Clara, centrální Kuba, kam se jeho oddíl odebral v rámci konečného útoku na Kubě.

Někteří byli zastřeleni v hotelu, jak uvádí Marcelo Fernández-Zayas, bývalý revolucionář, který se později stal novinářem, přičemž mezi popravenými, kterým se říkalo casquitos, byli rolníci, kteří vstoupili do armády pouze proto, aby unikli nezaměstnanosti.

Ale „chladnokrevný stroj na zabíjení“ neukázal svoji přísnost naplno, dokud ho hned po pádu Batistova režimu Castro nepostavil do čela vězení La Cabaña. (Castro měl objektivně dobrou ruku ve vybírání správné osoby pro hlídání revoluce tak, aby do ní nepronikla nákaza). San Carlos de La Cabaña byla kamenná pevnost sloužící k obraně Havany proti anglickým pirátům v osmnáctém století; později se z ní stala vojenská kasárna. Způsobem mrazivě připomínajícím chování Lavrenti Beriy Guevara v první polovině roku 1959 velel jedné z nejtemnějších období revoluce. Jose Vilasuso, právník a profesor na Universitě Interamericana de Bayamon v Puerto Ricu, který patřil ke skupině, která vedla sumární soudní procesy v La Cabaña, mi nedávno řekl, že:

Che stál v čele Comision Depuradora. Proces se odehrával podle zákona hor: byl zde vojenský soud a Guevara nám dal pokyny, podle kterých jsme měli jednat s přesvědčením, což mělo znamenat, že všichni jsou vrazi, a revoluční postup v takovém případě byl nesmiřitelnost. Mým přímým nadřízeným byl Miguel Duque Estrada. Byl jsem zodpovědný za legalizaci složek předtím, než byly poslány na ministerstvo. Popravy se konaly od pondělka do pátku, uprostřed noci, hned po odsouzení, a byly automaticky potvrzovány odvolacím soudem. Během nejstrašnější noci, kterou pamatuji, bylo popraveno sedm lidí.

Javier Arzuaga, baskický vojenský kněz, který poskytoval poslední útěchu odsouzeným na smrt a osobně asistoval u tuctů poprav, mi nedávno poskytl rozhovor ze svého bydliště v Puerto Ricu. Bývalý katolický kněz, nyní ve věku 75 let, který sám sebe popisuje tak, že je „blíž Leonardo Boffovi a teorii založené na názoru, že by církev měla být politicky aktivní, než bývalému kardinálu Ratzingerovi“, si vzpomíná, že:

Tam bylo víc než osmset vězňů na prostoru, kam se vešly ne víc než tři stovky: bývalý Batistův vojenský a policejní personál, nějací novináři, pár obchodníků. Revoluční tribunál sestával z příslušníků milice. Guevara předsedal odvolacímu soudu. Nikdy nezměnil verdikt. Navštěvoval jsem vězně v oddělení pro odsouzené k smrti, tzv. galera del a muerte. Šuškal se, že jsem hypnotizoval vězně, protože mnozí z nich byli klidní, tak Che vydal rozkaz, abych byl přítomen při popravách. Poté, co jsem v květnu odešel, popravili jich mnohem víc, ale já osobně jsem byl svědkem 55 poprav. Byl tam Američan, Herman Marks, zřejmě bývalý trestanec. Říkali jsme mu „řezník“, protože si užíval vydávání příkazu ke střelbě. Přimlouval jsem se u Cheho za vězně. Pamatuji si především případ Ariela Limy, mladého chlapce. Che neustoupil. Nepovolil ani Fidel, kterého jsem navštívil. Začal jsem být tak traumatizován, že mi na konci května 1959 bylo rozkázáno, abych opustil farnost Casa Blanca, kde se nacházela La Cabaña a kde jsem sloužil mše po tři roky. Odjel jsem do Mexika na léčení. V den, kdy jsem odjížděl, mi Che řekl, že jsme se oba snažili toho druhého přetáhnout na svoji stranu, ale ani jeden jsme neuspěli. Jeho poslední slova zněla: „Když si sundáme masky, budeme nepřátelé“.

Kolik lidí bylo zabito v La Cabaña? Pedro Corzo nabízí číslo okolo dvou set, což je podobné jako odhad Armanda Laga, profesora ekonomie v důchodu, který jako součást svého osmiletého studia poprav na Kubě sestavil seznam 179 jmen. Vilasuso mi řekl, že mezi lednem a koncem června roku 1959 (kdy Che přestal velet La Cabaně) tu bylo popraveno 400 lidí. Americká ambasáda v Havaně poslala State departmentu přes tajné spojení údaj „přes 500“. Podle Jorge Castañedy, jednoho z Guevarových životopisců, mluvil zesnulý otec Iňaki,

baskický katolický sympatizant revoluce, o sedmistech obětech. Felix Rodríguez, agent CIA, člen týmu, který měl na starosti chycení Guevary v Bolívii, mi řekl, že po jeho chycení přednesl Guevarovi důkazy o „zhruba dvou tisících“ popravách, za které byl za svůj život zodpovědný. „Řekl, že jsou všichni agenti CIA, a číslo nekomentoval,“ vzpomíná Rodríguez. Vyšší čísla můžou zahrnovat popravy, které se odehrály v měsících po Guevarově odchodu z vedení věznice.

Což nás přivádí zpět ke Carlosu Santanovi a jeho módnímu vybavení s Guevarovým motivem. V otevřeném dopise publikovaném v El Nuevo Herald 31 března tohoto roku Santanu kritizoval velký jazzový muzikant Paquito D'Rivera za jeho oskarový kostým a dodal: „Jedním z těch Kubánců (v La Cabaně) byl můj bratranec Bebo, kterého uvěznilo přesně kvůli tomu, že byl křesťan. S nesmírnou hořkostí mi vyprávěl, jak ze své cely v ranních hodinách slyšel popravy odsouzených bez soudu nebo právního procesu, z nichž mnozí umírali křičíc „ať žije Ježíš, náš pán!“

Che bažící po moci

Guevarova touha po moci se projevovala i jinak než vraždami. Kontrast mezi jeho vášní pro cestování – jakýsi protest proti svazujícímu žití v národním státě – a jeho nutkáním sám se stát vězňem druhých je ostrý. V jeho spisech o Pedro Valdiviovi, dobyvateli Chile, Guevara přemítá: „Patřil k tomu speciálnímu druhu lidí, kteří se čas od času zrodí, pro které je touha po neomezené moci tak extrémní, že ve snaze jí dosáhnout se jakékoliv utrpení zdá přirozené“. Možná popisoval sebe. V každé fázi jeho dospělého života se jeho megalomanie projevovala v kořistnickém nutkání získat moc nad životy a majetkem druhých a zrušit jejich svobodnou vůli.

V roce 1958, po obsazení města Sancti Spiritus, se Guevara neúspěšně pokusil zavést něco jako shariu – chtěl upravovat vztahy mezi muži a ženami, konzumaci alkoholu a neformální hazardní hry. Byl to druh puritánství, který zrovna necharakterizoval jeho vlastní způsob života. Také svým lidem nařizoval vykrádat banky, což vysvětlil v dopise svému podřízenému Enrique Oltuskimu v listopadu toho roku: „bojující masy souhlasí s vykrádáním bank, protože v nich nemají ani penny“. Tato představa revoluce jako licence k přerozdělování majetku podle své vůle vedla marxistického puritána k zabavení sídla emigranta poté, co revoluce uspěla.

Touha zbavit druhé jejich majetku a nárokovat si vlastnictví cizích území tvořila základ Guevarovy politiky hrubé síly. Egyptský vůdce Gamal Abdel Nasser ve svých memoárech vzpomíná, jak mu Che položil otázku kolik lidí opustilo zemi po pozemkové reformě. Když Nasser odpověděl, že nikdo, Che zlostně odpověděl, že hloubka změn se má měřit počtem lidí, „kteří cítí, že pro ně v nové společnosti není místo“. Tento predátorský instinkt dosáhl vrcholu v roce 1965, kdy Che začal bohorovně mluvit o „Novém člověku“, kterého on a jeho revoluce vytvoří.

Guevarova posedlost kolektivistickou kontrolou ho vedla ke spolupráci na formování bezpečnostního aparátu, který byl vytvořen za účelem porobení šesti a půl milionu Kubánců. Na začátku roku 1959 se v Taraná, blízko Havany, odehrála série tajných setkání, a to v sídle, kam se Che dočasně uchýlil, aby se zotavil ze své nemoci. Toto je místo, kde vrcholní vůdci, včetně Castra, zkonstruovali podobu kubánského policejního státu. Do čela G-2, tělesa vymodelovaného podle Čeky, se dostal Ramiro Valdés, Guevarův podřízený v dobách

guerilly. Klíčovou roli v organizaci celého systému hrál Angel Ciutah, veterán španělské občanské války poslaný Sověty, člověk blízký Ramonu Mercaderovi, vrahovi Trockého, a také pozdější přítel Guevarův. Pomáhal mu Luis Alberto Lavandeira, který velel La Cabaně. Guevara osobně si vzal na starost G-6, seskupení, které mělo za úkol ideologickou indoktrinaci ozbrojených sil. Dubnová invaze roku 1961 do Zátoky sviní podporovaná Američany představovala dobrou příležitost ke konsolidaci nového policejního státu, včetně zatknutí desítek tisíc Kubánců a nové vlny poprav. Jak řekl Guevara sovětskému ambasadoru Sergeji Kudriavtsevovi, kontrarevolucionáři už nikdy „neměli zvednout hlavu“.

Pracovní nebo koncentrační tábory

„Kontrarevolucionář“ je označení, které se používalo na každého, kdo se odchýlil od dogmatu. Bylo to komunistické synonymum pro „kacíř“. Jednou formou, kde se potlačoval nesouhlas pomocí dogmatické moci, byly koncentrační tábory. Člověkem, kterému historie připisuje první použití slova „koncentrační“ k popisu politiky uzavírání mas potenciálních odpůrců – v jeho případě stoupenců kubánského hnutí za nezávislost – za ostnatý drát a ploty, byl španělský generál Valeriano Weyler, vrchní velitel na Kubě na konci devatenáctého století. Jak příhodné, že kubánští revolucionáři o více než století později s touto domorodou tradicí pokračovali. Nejprve revoluce mobilizovala dobrovolníky ke stavbě škol a práci v přístavech, na plantážích a v továrnách – všechno výborné příležitosti k fotkám pro politickou propagaci: Che jako dokař, Che jako řezač cukrové třtiny, Che jako krejčí. Netrvalo dlouho a dobrovolnická práce začala být trochu méně dobrovolnou: první nucený pracovní tábor, Guanahacabibes, byl zřízen v západní části Kuby na konci roku 1960. Takto Che vysvětlil tuto metodu věznění: „(My) do Guanahacabibes posíláme pouze sporné případy, kdy si nejsme jistí, jestli máme člověka zavřít...jsou to lidé, kteří spáchali zločiny proti revoluční morálce, ve větší či menší míře...je to těžká, ale ne krutá práce, spíš podmínky jsou náročné“.

Tento tábor byl předchůdcem pozdějšího systematického věznění, které začalo v roce 1965 v provincii Camaguey, a zahrnovalo disidenty, homosexuály, oběti AIDS, katolíky, svědky Jehovovy, černošské kubánské kněží a další podobný odpad společnosti, vše pod hlavičkou Unidades Militares de Ayuda a la Produccion (Vojenské jednotky pomáhající produkci). Nacpání do autobusů a nákladních aut, „nepohodlní“ byli s namířenou zbraní transportováni do koncentračních táborů zřízených na půdě Guanahacabibes. Někteří se nikdy nevrátili; jiní byli znásilněni, zbiti nebo zohaveni; a většina si odnesla trauma na celý život, jak před několika dekádami ukázal trýznivý dokument Nestora Almendrose Nesprávné chování (Improper conduct).

Komunistický politik Che

Takže časopis Time mohl být méně než přesný, když v srpnu 1960 v příběhu s ilustracemi popsal revoluční dělbu práce takto: Che Guevara je „mozek“, Fidel Castro „srdce“ a Raul Castro „pěst“. Ovšem citlivé vnímání odhalilo Guevarovu klíčovou roli při proměně Kuby v baštu totalitního režimu. Když uvážíme jeho bohémského ducha, tak byl Che poněkud netypickým kandidátem na ideologickou čistotu, ale během roků tréninku v Mexiku a následným obdobím ozbrojeného boje na Kubě se ukázal jako komunistický ideolog posedlý Sovětským Svazem, což nevyhovovalo Castrovi ani jiným, kteří byli v podstatě oportunisti využívající jakýchkoliv prostředků pro získání moci. Když byli rádoby revolucionáři zatčeni roku 1956 v Mexiku, Guevara byl jediný, kdo přiznal, že je komunist a učí se rusky.

(Otevřeně mluvil o svém vztahu s Nikolajem Leonovem ze sovětské ambasády). Během ozbrojeného boje na Kubě navázal silnou alianci s Lidovou socialistickou stranou (ostrovní komunistickou stranou) a s Carlosem Rafaelem Rodriguezem, který měl hlavní podíl na přeměně Castrova režimu v komunismus.

Tento fanatický rys udělal z Guevary hlavního strůjce „sovětizace“ revoluce, která se opakovaně chlubila svým nezávislým charakterem. Velmi brzy potom, co se barbudos dostali k moci, se Guevara účastnil jednání s Anastasem Mikoyanem, sovětským zástupcem předsedy vlády, který navštívil Kubu. Byla mu svěřena mise podporování sovětsko-kubánských jednání během návštěvy v Moskvě roku 1960. (Byla to součást dlouhé cesty, na které ho nejvíc oslnila Kim Il Sungova Severní Korea). Guevarova druhá návštěva Ruska v srpnu 1962 byla ještě významnější, protože se zde zpečetila dohoda o tom, že Kuba bude sloužit jako sovětské nukleární předmostí. Setkal se v Jaltě s Chruščevem, aby doladili detaily operace, která již začala a zahrnovala umístění 42 sovětských raket, z nichž polovina byla vybavena nukleárními hlavicemi, dále raketometů a zhruba 42 tisíc vojáků. Pod tlakem nebezpečí, že Spojené státy přijdou na to, co se děje, Guevara obdržel ujištění, že sovětské námořní síly budou intervenovat – jinými slovy, že Moskva je připravena vstoupit do války.

Jak se píše v Guevarově životopise od Philippa Gaviho, revolucionář se vychloubal, že „tato země je ochotna riskovat atomovou válku nepředstavitelných ničivých následků proto, aby hájila princip“. Krátce poté, co skončila kubánská raketová krize – kdy Chruščev nesplnil slib z Jalty a vyjednal za Castrovy zady dohodu se Spojenými státy, součástí které bylo odstranění amerických raket z Turecka - , Guevara sdělil britskému komunistickému deníku (British communist daily): „kdyby bývaly rakety zůstaly, všechny bychom je použili a nasměřovali k útoku na samotné srdce Spojených států, včetně New Yorku , to vše na naši obranu proti agresi“. A o několik let později v souladu se svým výrokem pronesl na schůzi Spojených národů: „Jako marxisté zastáváme názor, že mírové soužití mezi národy neznamená soužití mezi vykořisťovateli a vykořisťovanými“.

Guevara se v posledních letech svého života od Sovětského svazu odtáhl. Udělal tak ze špatných důvodů – vinil Moskvu z toho, že je příliš měkká ideologicky a diplomaticky, a dále z toho, že dělá příliš mnoho ústupků, narozdíl od maoistické Číny, která se ukázala být nebem pro tento ortodoxní názor. V říjnu 1964 cituje ve své krátké zprávě Oleg Darusenkov, sovětský úředník blízký Guevarovi: „Požádali jsme Československo o zbraně, odmítli nás. Tak jsme požádali Čínu, a dostali jsme odpověď, že ano, za několik dnů, a ještě nám nic neúčtovali se slovy, že přátelům se zbraně neprodávají“. Guevara měl Moskvě za zlé, že za svoji velkou pomoc a politickou podporu žádá od ostatních členů komunistického bloku něco nazpět. Jeho závěrečný útok na Moskvu přišel v únoru 1965 v Alžíru, kde obvinil Sověty z používání „zákona hodnoty“, což znamená kapitalismus. Jeho roztržka se Sověty nebyla volání po nezávislosti. Byl to Enver Hodža – jako nářek snažící se absolutně podrobit realitu ideologickému ortodoxnímu názoru.

Che ekonomem

Velký revolucionář měl šanci uvést do praxe svoje ekonomické vize – svoje vize sociální spravedlnosti, a to jako šéf kubánské Národní banky a odboru průmyslu v Národním institutu agrární reformy na konci roku 1959, a později, na začátku roku 1961, jako ministr průmyslu. Období, ve kterém Guevara řídil většinu kubánské ekonomiky, byla Kuba velmi blízko kolapsu produkce cukru, úpadku industrializace a zavedla přidělový systém – to

všechno v jedné ze čtyř ekonomicky neúspěšnějších ekonomik Latinské Ameriky před Batistovým diktátorským režimem.

Jeho pobyt v čele Národní banky, během něhož tiskl bankovky s nápisem „Che“, shrnul jeho zástupce, Ernesto Betancourt: „Ignoroval většinu základních ekonomických zásad“. Guevarovy schopnosti vnímání světové ekonomiky byly slavně vyjádřeny v roce 1961, na konferenci v Uruguaji, kde předpovídal desetiprocentní ekonomický růst Kuby „bez nejmenšího strachu“, a do roku 1980 příjem na hlavu větší než „v dnes ve Spojených státech“. Ve skutečnosti Kubánci v roce 1997, třicátém výročí jeho smrti, hladověli s přidělem pěti liber rýže a jedné libry fazolí měsíčně; čtyř uncí masa dvakrát ročně; čtyř uncí pasty ze sojových bobů na týden; a čtyř vajec na měsíc.

Pozemková reforma vzala půdu bohatým, ale dala ji byrokratům, nikoliv rolníkům. (Nařízení bylo sepsáno v Guevarově bytě). Ve jménu diversifikace byla snížena plocha určená na obdělávání a pracovní síla odkloněna jinam. Výsledkem byl poloviční pokles úrody mezi lety 1961 a 63, na pouhých 3,8 milionů tun. Byla tato oběť ospravedlněna rozvojem v oblasti industrializace? Naneštěstí Kuba neměla žádné přírodní suroviny pro svůj těžký průmysl, a jako důsledek revolučního přerozdělení ani žádnou tvrdou měnu, se kterou by je mohla zakoupit – nebo alespoň základní zboží. V roce 1961 musel dělníkům v kanceláři potupně vysvětlovat: „naši soudruzi z technického oddělení vyrobili zubní pastu...která je stejně dobrá, jako ta předchozí; čistí stejně dobře, i když se po chvíli změni v kámen“. V roce 1963 byly všechny naděje na industrializaci Kuby opuštěny a revoluce akceptovala roli koloniálního dodavatele cukru sovětskému bloku výměnou za ropu pro pokrytí svých potřeb a pro prodej dalším zemím. Další tři dekády Kuba přežívala na sovětské podpoře, která činila něco mezi 65 a 100 miliardami dolarů.

Che geniálním partyzánem?

Když Guevara selhal jako hrdina sociální spravedlnosti, zaslouží si místo v historických knihách jako génius guerillové války? Jeho největší vojenský úspěch v boji proti Batistovi – obsazení města Santa Clara po přepadení vlaku s posilou těžké vojenské techniky – je předmětem sporů. Mnohá svědectví ukazují na to, že se velitel vlaku vzdal předem, možná po tom, co vzal úplatek. (Gutierrez Menoyo, který operoval na stejném místě, ale v jiné gerilové skupině, ostře kritizoval oficiální kubánský popis Guevarova vítězství). Bezprostředně po triumfu revoluce Guevara zorganizoval guerillové armády v Nikaragui, Dominikánské republice, Panamě a Haiti – všechny zkrachovaly. V roce 1964 poslal na smrt argentinského revolucionáře Jorge Ricardo Massetiho, když ho přesvědčil, aby na svou rodnou zem zahájil útok z Bolívie, krátce poté, co byla v Argentině znovu nastolena zastupitelská demokracie.

Obzvlášť katastrofální byla expedice v Kongu roku 1965. Guevara paktoval se dvěma rebely – Pierrem Mulelem na západě a Laurentem Kabilou na východě – proti zlé konžské vládě podporované Spojenými státy, Jihoafričany a exilovanými kubánskými žoldáky. Mulele se již dříve zmocnil Stanleyville, ovšem byl vytlačen zpět. Během jeho vlády teroru, jak napsal V.S.Naipaul, zavraždil všechny, kdo uměli číst a všechny, kdo nosili kravatu. Co se týče druhého Guevarova spojence, Kabily, byl toho času pouze líný a zkorumpovaný; ale v devadesátých letech svět poznal, že i on byl zabiják. Ať tak či onak, Guevara strávil většinu roku 1965 tím, že pomáhal rebelům na východě, předtím, než potupně utekl ze země. Krátce nato se k moci dostal Mobutu a zavedl režim tyranie, který trval několik dekad (Také

v zemích Jižní Ameriky, přes Argentinu k Peru, měly revoluce inspirované Guevarou za praktický důsledek posílení brutálního militarismu trvajících spoustu let).

V Bolívii byl Che poražen znovu, a naposledy. Nesprávně odhadl místní situaci. Před lety tu proběhla pozemková reforma a vláda respektovala mnohé z institucí, které měli zemědělci; navíc přes svůj nacionalismus měla armáda blízko ke Spojeným Státům. „Rolnické masy nám vůbec nejsou nápomocny,“ melancholicky uzavřel Guevara ve svém bolivijském deníku. Ještě hůř, místní komunistický vůdce, Mario Monje, který neměl žaludek na guerillovou válku, zavedl Guevaru poté, co byl ponížěn ve volbách, do velmi zranitelného místa na jihovýchodě země. Okolnosti Guevarova chycení v rokli Yuro poté, co se setkal s francouzským intelektuálem Regisem Debrayem a argentinským malířem Ciro Bustosem, kteří byli při opuštění tábora zatčeni, byly amatérskou záležitostí.

Guevara byl jistě odvážný a statečný, stejně jako byl rychlý v šíření militární organizace života na územích pod jeho kontrolou, ale nebyl to žádný generál Giap. V jeho knize *Guerilla Warfare* říká, že lidová síla může porazit armádu, že není třeba čekat, až nějaká malá povstalecká skupina (foco) nastolí příznivé podmínky, a že boj se musí primárně odehrávat na venkově. (V jeho návodu na guerillovou válku mají také svoje místo ženy – jako kuchařky a zdravotní sestry). Batistova armáda ovšem nebyla armáda, ale zkorumpovaná banda lupičů bez motivace a se slabou organizací; guerillové skupiny s výjimkou Nikaraguy skončily v prachu; a Latinská Amerika se v posledních čtyřech dekadách ze 70 procent proměnila v urbanistickou krajinu. Také v tomto směru se Che Guevara krutě mýlil.

Závěrem

V posledních pár desetiletích devatenáctého století měla Argentina druhé nejvyšší tempo růstu na světě. V devadesátých letech byl reálný příjem argentinských pracujících vyšší než ve Švýcarsku, Německu, Francii. Roku 1928 měla země dvanáctý nejvyšší HDP na světě. Tento úspěch, který další generace zruinovaly, byl z velké části zásluhou Juana Bautisty Alberdiho.

Alberdi, stejně jako Guevara, rád cestoval: ve čtrnácti letech přešel pampy a pouště ze severu na jih až do Buenos Aires. Stejně jako Guevara se Alberdi postavil tyranovi, Juanu Manuelu Rosasovi. Stejně jako Guevara dostal šanci ovlivnit revolučního vůdce, který byl u moci – Justa Jose de Urquizu, který roku 1852 svrhnul Rosase. A stejně jako Guevara Alberdi zastupoval novou vládu na cestách po světě a zemřel v cizině. Ale narozdíl od starého a nového miláčka levice, Alberdi nikdy nezabil ani mouchu. Jeho kniha *Bases y puntos de partida para la organización de la República Argentina* se stala základem Ústavy z roku 1853, která omezila moc vlády, otevřela obchod, podporovala imigraci a ochránila majetková práva, čímž nastartovala sedmdesátileté období ohromující prosperity. Nemíchal se do záležitostí jiných států, oponoval válce své země s Paraguají. Jeho podobizna nezdobí břicho Mika Tysona.

Přeložila Ester Mohoritová